

Fašnik očima Ignaca Kristijanovića

Fašnik (< njemački *Faschnik*, bavarsko-austrijski *Faschang*),¹ „peto godišnje doba”, razdoblje je prije korizme u kojemu se organiziraju kostimirani plesovi, povorke maškara, bakljade, vatrometi, a završava svečanim spaljivanjem ili pokapanjem velike lutke, princa Fašnika. Vrijeme je to kad se izvrću društvene uloge, pa sluge postaju gospodari, a gospodari sluge.

U Zagrebu su se od 17. stoljeća u fašničko vrijeme – osobito po plemenitaškim i bogataškim kućama – organizirali plesovi pod maskama, *maskenbali*, zabave i igrokazi. Kako su takve zabave izgledale i koliko su ih neki od suvremenika smatrali pogubnima za kršćanski moral, saznat ćemo danas iz pera jednoga od najvažnijih kajkavskih autora, Ignaca Kristijanovića.

Sjednimo zajedno u vremeplov i otputujmo u godinu 1830.!

Ignac Kristijanović (1796. – 1884.) bio je vjerski pisac, pučki prosvjetitelj, slovníčar i posljednji borac za hrvatski kajkavski književni jezik i kajkavsku grafiju. Bio je jedna od znamenitijih ličnosti onodobne Banske Hrvatske te je obnašao niz važnih crkvenih (kanonik zagrebačkoga kaptola, kanonik lektor, čazmanski arhiđakon, naslovni biskup omiški) i svjetovnih dužnosti (vrhovni školski nadzornik, cenzor, dekan, predsjednik Ženidbenoga suda). Njegov bogat opus obaseže desetak nabožnih djela, književnokajkavski prijevod Ezopovih basna, gramatikografski rad... Tijekom sedamnaest godina (1834.–1850.) uređivao je i izdavao *Danicu zagrebečku*, u narodu iznimno popularan i čitan kalendar koji je opsegom i kvalitetom priloga nadmašio druge kajkavske kalendare.

¹ U kajkavskome se narječju rabe i nazivi *fašenk*, *fašank*, *fašenk*, *fašenjk*, *fašinek*, a u drugim hrvatskim govorima *karneval*, *krnjeval*, *krnoval*, *pokladi*, *pust*, *maskare*.

Među njegova najdotjeranija i najvrednija djela svakako spadaju *Blagorečja* (1830.),² zbirka propovijedi u dva sveska od po 300 stranica, tiskana dok je Kristijanović bio kapelan župe sv. Marka u Zagrebu. *Blagorečja* obasežu propovijedi za sve nedjelje crkvene godine, a tri posljednje posvećene su fašniku. Iz današnje su perspektive – osim kao jezični spomenik – zanimljive i kao kulturno-povijesni dokument, koji nam daje sliku hrvatskoga društvenog života onoga vremena: načina kako su se slavile poklade, odnosa među društvenim slojevima, odnosa prema Crkvi i Crkve prema takvome tipu zabave.

Na samome početku propovijedi Kristijanović vjernike podsjeća na pogansko, antičko podrijetlo fašničkih veselja i upozorava da takve razuzdane zabave nisu primjerene kršćanima:

Bratja, poklam kak izišla je svetlost evangelijuma, ne živemo kakti slepi poganini, nego pošteno hodemo. Mertučljivost i čistoča naj ravna držanje naše kak se za prave naslednike Kristuševe pristoji. Špot je zaisto za celo kršćanstvo da se pravoverniki od isteh oneh zloč koje negda vu vremenu slepog bolvanstva ladale jesu, odgovarjati moraju. (*Blagorečja* II, 239)

Upozorava na to da su razuzdane fašničke zabave izvorom mnogih grijeha kao što su proždrljivost, pijanstvo, blud:

Praznost, pijanščina, pogibelna shodišča je li nesu ovo veselja z kojemi se vezdašnji svet dneve ove razveseljuje? Je li se vu ovom, bludnosti i prevzetnosti alduvanem vremenu drugo kaj čuje ali vidi? Nut, ovde se pripravljaju goščenja pri kojeh ne lestor obilnost i zmožnost, nego takaj rasipnost i neobično vživanje lada. Onde shadžaju se pijanci kojem se vino vu velikeh posudah donša, iz stranskeh orsagov donešeni napitki požiraju. Jeden drugoga obuđuje, nudi, poziva kakti na vadlju koj više ispiti more. Doklam vsi skupa od jakosti napitkov omamljeni, prez razuma i čutenja nemoj živini spodobni postaneju. Ipak, onde pripravljaju se prostrane palače, priređuju se gledališča, kinčiju se zmožno hiže da se vu oveh lepo priređeneh prebivališčah najspačljiveši igrokazi naprvo staviti, najpogibelneša pajdaštva skup iziti i nočna razveselenja sprevoditi moreju. Vsikam pašči se prokšen mladenc, razvuzdano deklje, raskričana žena, nepošten tovaruš, nesramen stavec za pohotnostjami svojemi. Ovo je vreme koje vkanjitel streže na nedužnosti ter se ufa da se ona kojoj celo leto zahman zasede je delal pri oveh nadojdučeh, vnogovrsneh veseljah nagovoriti i obladati bude puščala. Ovo su dnevi vu kojeh mlado, nedužno srce koje se vsigdar Boga je bojalo

² Kristijanović, Ignac. 1830. *Blagorečja za vse celoga leta nedelje na dve strane razdeljena i po Ignaciju Kristijan vu gornjem varašu zagrebečkem pri s. Marku kapelanu van dana*. Franjo Župan. Zagreb.

i krepost ljubilo najenput od čalarnosti prevzeto, od glasa žic omamljeno, od plesanja zatrudneno, od jela i pila oprtrženo, od prilizavca prevkanjeno, od mamljenja zaslepljeno, od poželnosti vužgano vu najodurneše nečistoče privolji i čine zbavi koje drugač nigdar celo življenja vreme ne bi bilo zvršilo. Požrlivost, pijanščina, napelanje, razvuzdanost, je li nesu to fašinski dani nekršćanskih kršćenikov? Je li jesu razveselenja ova drugo kak nekršćanska, nezredna, spačljiva, sramotna veselja i dela tmice? Nekršćanska vu ishotku svojem, nezredna vu naredenju svojem, spačljiva vu očitnem opslužavanju svojem, strahovita vu posledkeh i opravkeh svojeh. (Blagorečja II, 239–240)

Kao osobito pogibeljno ističe da ljudi protivno Božjemu naumu mijenjaju noć za dan i dan za noć:

Ali kaj biva dane ove? Ravno suprotivno naredenju božanskomu. Noći se na dane, a dani na noći preobračaju. Noći se vu smehu, noruvanju, jelu, pilu, igrah i plesanju sprevađaju. Dani se pako vu spanju, pokoju, prez dela i prez posla gubiju. Je li to ni prehitavanje vsega reda? (Blagorečja II, 241)

U maskiranju Kristijanović vidi ponašanje suprotno kršćanskomu moralu te prirodnim i Božjim zakonima:

Je li se ne vidiju višeputi muške glave koje opravu i kretanja najprevzetnešeh žen na se jemljeju? Je li se takaj višeputi ne vidiju žene koje vu opravah muških glav vse razvuzdanosti nesramlivešeh muških glav nasleduju? O, nesrečna vremena! O, pokvarjeni sini človečanski, kaj ste se iz prepovedi Gosponove spozabili? Kaj ne marate više za prokletstvo njegvo? Kaj su vam neznane reči Gosponove vu Starom zakonu nazveščene? 5. Knjig. Moj. XXII. *Žena naj ne nosi opravu muške glave, a muška glava naj se ne oblači vu žensku opravu. Ar koj to čini, je Bogu, Gosponu oduren.* (Blagorečja II, 242)

Oštar žalac njegove kritike nije izbjegla ni onodobna moda, koju smatra nečednom i nekršćanskom:

Zna se ipak da oprave koje se oblače, akoprem drage i zmožne jesu, vendar vsu golotu tela ne pokrivaju kak da nošnja kakva ne bi dosta lepa bila ako se z čalarnostjum takaj nečednost ne združi. Ali postavemo da vsa ova jošče nesu moguča vu srcu nedostojna čutenja obuditi kuliko k tomu doprinašaju ona dvojmbena govorenja, ono skazljivo nasmehavanje, ona razvuzdana

kretanja tela, ona prevzetna namigavanja, oni nasladni pogledi, oni dugi razgovori i ovem spodobna koja spomenuti čednost ne dopušća. (Blagorečja II, 242)

Autor upozorava da se za kratko vrijeme fašnika nerazumno i neumjereno troši, zbog čega se onda trpi bijedu i oskudicu ostatak godine. Ovim riječima opisuje rasipnost svojih suvremenika:

Otec sedi vu oštariji med pajdaši pijancev. Sini drčiju z drugemi razvuzdanemi mladenci vu prilike gde napeljivaju ali se od drugeh napeljati daju. Mati i kči najčalarneše nacifrane jesu vu opčinsko shodište odišle. Družina ista lajhari kuda sama hoče. Je li se kakov odurneši nered misliti more? Idem vu hiže takove nuter i zveđam kak se veseliju. Kaj vidim? Meštrilnice zaprte, delo pretrgnjeno, stola z jestvinami oprššenoga, vino vu obilnosti donešeno, jeden den potroši se tuliko da bi se od toga celi mesec živeti moglo. Vu jednom tjednu potepe se kaj se predi z velikem trudom pričovalo je. Oprava, vure, pohišto i kajgod cenu kakvu ima, zalaže se samo da se penezi dobe koji se po nemertlučivosti rastepljeju. Je li to ni najčudnoviteši nezred? (Blagorečja II, 247)

Na kraju Kristijanović vjernike moli da – ako imaju želju „jednoč blaženo vumreti” – ne idu na fašničke zabave:

O, draga bratja, ako vam zveličenje vaše i vera vaša draga je, tak se habajte veselj koja vu početku svojem nekrščanska jesu. Ne hodete kak poganini po putu ožrljivosti i pijanščine, prevzetnosti i praznosti. Zdržavajte se od veselj koja vu naređenju svojem i pripravah tak nesredna jesu. Kojeh se ne drugač nego z prekorednemi stroški, z velikum nedostojnostjum, z odurnem bludenjem vživati morete. Ah, bežete, bežete grešna ova veselja sveta da se po njih veselja vekivečnoga blaženstva ne mentujete. (Blagorečja II, 253)

Kristijanovićevim završnim riječima i mi završavamo ovaj kratak prilog o fašničkim veseljima prije gotovo dvije stotine godina:

Prosim vas anda za onu želju koju za stalno vsi imate, jednoč blaženo vumreti, nejdite vu takva pajdaštva kakva su ona od kojeh do sada govoril jesem. Bolje je odreči se za na veke vsem veseljam, kak veseliti se z tulikem duše kvarom. (Blagorečja II, 253)